

PRVI MAJ

Jean Jacques Rousseau (1712-1778), švicarski filozof in pisatelj je pisal o zasebni lastnini: «Tisti, ki je prvi ogradil zemljišče in dejal »to je moje« ter dobil dovolj bledaste ljudi, da so mu verjeli, je bil dejanski ustanovitelj civilne družbe. Koliko zločinov, koliko vojn, koliko umorov, bed in grozot bi bil prihranil človeškemu rodu, če bi se bil najdel nekdo, ki bi mu bil izril bole ali napolnil brazdo in zakričal svojim enakim: »

«Pazite, da ne boste poslušali tega sleparja!».

«Bog je dal zemljo, svet vsem ljudem, kot skupnosti, ne posameznikom in sadovi zemlje bi morali biti vseh», je menil John Locke (1632-1704), angleški junsnaturalist.

Prišli pa so na svet tajni sleparji, ki so se polastili zemlje in ogradili zemljišča. Nobeden jim ni izril kolov. Delali so vojne in se med sabo pobivali, da bi razširili svoja posestva, da bi bogatele na škodo drugih. Bolj se je večalo število bogatih, bolj se je večalo število revnih. Tako je najprej nastal suženjski, potem pa fevdalni družbeni red. Za obdelavo svojih zemljišč so potrebovali veleposestniki podložnike, sužnje, ljudi, ki so bili

pred nastankom zasebne lastnine svobodni. Izkoriščali so jih brez usmiljenja. Za veleposestnike so bili podložniki, sužnji, kakor živina. Dajali so jim toliko hrane, kolikor je bilo potrebno, da je lahko delal. Bili so njihov gospodarji nad življenjem in smrtjo.

Pred dobrimi sto leti pa se je začel uveljavljati novi družbeni red: kapitalizem. V bolj bogatih in razvitih državah, kot so Francija, Nemčija in Anglija so bili začeli graditi veliko industrijo, fabrike, rudnike, v katerih je delalo na tisoče in tisoče delavcev. Kapitalizem je začel izpodkopavati temelje fevdalnega družbenega reda. Novi gospodarji narodov, delavnega ljudstva niso bili nič boljši od fevdalcev, ki so izkoriščali zemljiške delavce. Delavci so morali delati po fabrikah od 12 do 16 ur na dan. Bili so slabo plačani in niso imeli nobenih socialnih pravic, socialnega zavarovanja, pravice do penzijske in druge. Treba je bilo precej časa, da so se organizirali v sindikate. Desetletja so se borili za boljše delovne pogoje, za boljše mezde, za znižanje delovnega urnika na 8 ur. Ker so imeli kapitalisti v svojih rokah vlade, na svoji strani politiko, so čestokrat zadušili v krvi vsak organiziran poskus,

ki je težil k izboljšanju življenjskih pogojev delavcev. Koliko krvi je bilo prelito na raznih stankih.

1. Maja 1886. leta je stavkalo v Ameriki 340 tisoč delavcev, da bi jim znižali delovni čas na 8 ur dnevno. Dne 3-4. maja istega leta je policija pobila več desetih delavcev v Chicagu. Organizatorje protestnega zborovanja so obsodili na smrt in jih obesili. Leta 1889 je kongres II. Internacionalne v Parizu določil ta dan - 1. maj - kot internacionalni praznik delavcev ali mednarodno solidarnostno praznovanje delavcev.

1. Maja 1890. leta je bila velika internacionalna manifestacija delavcev za 8 ur dela. Demonstrirali so v Evropi, Ameriki in Avstraliji (300.000 ljudi v Londonu, 100.000 v Parizu in Barceloni, 50.000 na Dunaju, Budimpešti, Marsiliji, Varšavi i.t.d.).

Borbe za delavske pravice so bile težke, krvave, a na posled so se morali popustiti kapitalisti. Znižali so delo na 8 ur. Dosegli so tudi druge pravice, vendar se izkoriščanje še vedno nadaljuje.

Hoteli smo na kratko opisati zgodovino, ki je povezana s praznikom delavcev, ker je pri nas še mnogo ljudi, ki ne vedo, zakaj delavci praznujejo 1. maj in nekateri ga praznujejo samo zato, ker imajo tisti dan plačano »zornado«. To je razumljivo, ker nimamo pri nas ne fabrik, ne proletariata, zato nimamo ni ti borbenih tradicij. Naš proletariat je šel s trebihom za kruhom po svetu.

Danes praznujejo 1. maj delavci v vseh demokratičnih državah sveta. V Evropi je izključen, prepovedan samo v fašistični Španiji. Praznovanje 1. maja je bilo prepovedano tudi v Italiji pod fašistično diktaturo. Po zmagi demokratičnih sil nad fašizmom ga spet praznujemo.

Na dan 1. maja pregledajo delavci vsega sveta rezultate svojih borb. Napravijo obračun svojega dela, analizirajo vzroke in napake, zaradi katerih niso dosegli zaželenih in predpostavljenih ciljev in se pripravljajo na nove borbe, kajti njihov cilj je doseči takšno socialno družbeno ureditev, v kateri bo odpravljeno izkoriščanje človeka po človeku. Za dosego teh ciljev, za dosego bolj pravične in poštene družbe borbora še težka v nekaterih državah, ker se temu upirajo z vso silo reakcionarne in konservativne sile, a posebno privilegirani mogotci. Ker pa je mnogo mnogo več izkoriščanih kot izkoriščevalcev, smo prepričani, da bodo v končnem obračunu zmagali prvi. Ko se bodo združili vsi izkoriščani, bodo predstavljali nepremagljivo silo. Z enotno borbo bodo dosegli boljše življenje za vse človeštvo.

S pravico do praznovanja 1. maja smo dobili v Italiji tudi novo demokratično republiško ustavo. V prvem členu ustave je napisano, da slo ni italijanska Republika na delu. To se pravi, da ima vsak državljani pravico do dela. Kar se tiče nas beneških Slovencev, ta člen ni bil spoštovan, ker so morali iti naši ljudje iskat delo v belgijske rudnike, v švicarske, francoske, nemške fabrike in kantierje, pa tudi v prekooceanske dežele. Prav tako ni bil spoštovan člen 6 ustave, ki pravi, da Republika štiti, s posebnimi pravili, jezikovne manjšine. Kako smo štiti, ve že vs svet! Naši otroci se ne morejo učiti po šolah v materinem jeziku. Trpimo zaradi pomanjkanja dela doma in zaradi nespoštovanja, nepriznanja naše etnične istovetnosti. To bomo morali imeti pred očmi, ko bomo letos, skupaj z italijanskimi delavci, praznovali 1. maj. Mi moramo dati naš prispevek italijanskim demokratičnim silam, ki se borijo za preobrazbo družbe, za svobodo in demokracijo proti fašizmu, kajti samo v napredni in resnično demokratični družbi bo lahko prišlo do rešitve naših narodnostnih, gospodarskih in socialnih problemov. Od italijanskih demokratičnih sil pa upravičeno pričakujemo podporo v naših prizadevanjih in naporih, da se ohranimo kot narodna etnična skupnost. S temi željami bomo tudi letos praznovali naš 1. maj.

Pogled iz Matajura proti Čedadu.

PRVOMAJSKI POZDRAV

MIROSLAV KOŠUTA

S tovariši skoz mesto gremo v vrsti.
V laseh mi gnezdiijo otroški prsti —
kot sončni ptič je, ko razpruh rok
se mi z ramen ozira naokrog:
— O, tata, te zastave sredi gneče ...
če plapolajo, so kot plamen rdeče!
Ob meni zbrano stopa drugi sin
in vpraša in mi zagreni spomin:
— Tako praznuje danes tudi Čile?
— Ne, fanta, v Čilu vladajo gorile.
— Kaj pa Bolivijs in Drugvaj?
— V Brazilijo in tja ne seže maj.
— Vihrajo te zastave skoz Madrid?
— V Madridu te postavijo ob zid.
— Johannesburg, Saigon ali Atene? (*)
— Povsod je zver na preži, da te vklene,
da strelja, aretira, muči, sodi ...
— Joj, tata, prosim, tiho bodi!
Ne maram vedeti ... Poglej zastave,
so res rdeče ali so krvave?
— Kar praznik je, bilo je križev pot,
kot ga trpijo zdaj še marsikod.
Zato pa mi, iz morja teh zastav,
pošljimo jim tovariški pozdrav!

(*) Prvomajski pozdrav je napisal Miroslav Košuta lansko leto, ko so bile Atene šele v ketnah. Vsa ostala vsebina pesmi pa je še vedno aktualna.

V DVORANI DRUŠTVA BENEŠKIH GODCEV V ČEDADU

TRIDESETLETNICA OSVOBODITVE

Del udeležencev proslave tridesetletnice osvoboditve v Čedadu.

Letos se v Italiji slavi 30 letnico osvoboditve. Tudi beneški Slovenci so organizirali v nedeljo 6. aprila v dvorani društva »Vigione Karlič« v Čedadu proslavo tridesetletnice osvoboditve sodelovanjem videmskega odbora ANPI.

Proslava se je začela ob 15. uri s pozdravi predsednika društva beneških godcev Lucijana Lavrenčiča iz Mernika. Dejal je, da četudi znajo malo govoriti, ker znajo samo gosti, vseeno imajo v srcu ideal odporne gibanja. Dal je besedo tajniku društva Antonu Birtiču, ki je najprej prebral imena oblasti, ki, zaradi

drugih obveznosti, se niso mogli udeležiti proslave, a so izrazili njihovo solidarnost. Ti so: čedadski župan, predsednik tolninske občine ter italijanska RTV.

Birtič je pozdravil prisotnega jugoslovanskega konzula iz Trsta. Orisal je pomen

Nadaljevanje na 2. strani

IZIDOR PREDAN

V zadnji številki »Novega Matajura« smo objavili imena darovalcev za hudo prizadeto družino v Dreki in vsoto nabranega denarja. Do 15. aprila 1975 je bilo nabranih

Lit. 182.000

Po 15. aprilu pa so še darovali:

Sekcija Zveze slovenskih emigrantov iz Venečije v Taminesu in Centralni sedež Zveze v Čedadu	»	150.000
Bergnach Giovanni iz Dreke, ki živi v Leccu	»	2.000
Dreščič Danilo iz Dreke, emigrant v Berni	»	2.000
N.N. iz Oblice	»	10.000
Feletig Luciano iz Topolovega, emigrant v Lausanni	»	10.000
Skupno	Lit.	356.000

Znano nam je, da so direktno priskočili na pomoč prizadeti družini še drugi posamezniki in skupine.

V imenu družine se prisrčno in najtopleje zahvalujemo vsem darovalcem in vsem tistim, ki so, na kakršenkoli način, izrazili svojo človeško solidarnost.

Naša želja je, da bi nikoli nobeden bil v stiskah in potreboval drugih, a ker se lahko znajde vsak človek na tem svetu, tudi nepričakovano, v križih in težavah, je lepo, da more računati na humanost in človeško solidarnost ljudi, ki ga obkoljujejo. Čutiti se moramo na tem svetu vsi, kot ena sama družina. S to številko zaključimo nabiralno akcijo, lahko pa posamezniki in skupine še lahko pomagajo potrebni družini, saj jim ne bo težko dobiti naslova.

Uredništvo

TRIDSESTLETNICA OSVOBDITVE

Nadaljevanje s 1. strani

prireditve. «Praznujemo, » je rekel, »zmago partizanskih e-not proti nacifašizmu. Srečni smo, da jo praznujemo v miru. V zadnjih 30 letih se je ustvarilo prijateljstvo in sodelovanje z Jugoslavo, s katerim smo se borili v skupnem boju za svobodo.» Prosil je minuto molka, da bi se vsi prisotni spomnili padlih partizanov. Dodal je, da je treba predati mladi generaciji te ideale, da ne umre duh svobode, za katero so se borili in dali življenje mnogi partizani.

Predsednik godcev, Laurencič, pozdravlja udeležence proslave 30-letnice osvoboditve v Cedadu.

Prisotnim je potem govoril bivši komisar Divizije Garibaldi-Natisone Giovanni Padoan - Vanni. Najprej se je oprostil, ker ne zna govoriti po slovensko, da jo pa razume in je z nami v boju za priznanje naših pravic.

Rekel je, da Rezistenca ima še svojo aktualnost, ker posebno mi, beneški Slovenci, ne uživamo še pravic, ki nam jih predvideva ustava. Odporniške gibanje se ni končalo 25. aprila 1945. Če mi nimamo naših pravic. Slovenska narodna manjšina je diskriminirana. Namreč ni ena manjšina, so tri. Slovenci iz Trsta, ki imajo malo pravic, ampak jih imajo, Slovenci iz Gorice, in mi Slovenci iz Vidma, ki sploh jih nimamo, ker nismo niti priznani. To pomeni, da ne eksistiramo, da

ne eksistirajo nediške doline, Rezija i.t.d. Pojem ideali od-porniškega gibanja so zares aktualni.

Rezistenca je bila v deželi Furlaniji — Julijski krajini skupen boj italijanskih in slovenskih partizanov. Tu so se Italijani in Slovenci združevali, ker samo tu se je to moglo zgoditi. Kadar danes pravijo, da naša dežela je najbolj odprta meja v Evropi, to ni bilo zastoj. Smo bili mi Slovenci in Italijani, ki smo jo prej zgradili in se še danes zavzemamo za to odprtost.

V naši družbi se moramo boriti, če hočemo kaj imeti. Nam ne pade «mana» iz nebes. Zato ANPI nam daje vso pomoč, pa je treba, da smo mi prvi v boju.

Ne sme biti v Italiji državljani kategorije A in B, treba je zgraditi novo Italijo, v kateri bodo vsi enako spoštovani. Ti so ideali, ki nam jih danes daje Rezistenca, ker v Italiji še padajo fašistične bombe in demokracija ni zagotovljena. Ti ideali so veljali včeraj, veljajo danes in jutri. Naj živi Rezistenca, naj živi bratstvo med Italijani in Slovenci.

Po dolgem ploskanju so klicali na oder, da bi sprejeli garibaldinsko odlikovanje 4 bivši beneški partizani: **Ivan Batista Obič** iz Gor. Mjerse; ki pa zaradi bolezni ni mogel priti, sprejel je odlikovanje njegov sin **Graziano; Jože**

Trušnjak iz Zverinca; **Lucijan Blazutič** iz Puojja; **Gino Cermac** iz Štupce.

Kratek govor je imel tudi predsednik videmskega odbora ANPI, **Federico Vincenti**. Rekel je, da ANPI bo še dala odlikovanja na drugih prireditvah, ker jih ni mogoče dati v eni sami prireditvi. Podčrtal je tudi on dejstvo, da če hočemo biti priznani kot slovenska narodna manjšina, moramo mi biti prvi v boju. Orisal je tudi bodoči program A.N.P.I., ki namerava napraviti spominske plošče po pokopališčih Beneške Slovenije, kjer so pokopani padli partizani.

Med sprejemom odlikovanj so vsi štiri dodali nekaj besed. Iz teh besed se je razumelo, koliko so pretrpeli in koliko je še živ v njih partizanski duh.

Sledil je bogat kulturni program. Anton Birtič je zagodel na harmoniko nekaj znanih partizanskih motivov. Vmes enega in drugega Birtičevega izvajanja je recital nekaj pesmi **Joško Lukeš**, član stalnega Slovenskega Gledališča iz Trsta. Recital je Kajuhovo «Kmetova pesem», «Žrtve» Mateja Borata Gregorčičevo «Soči».

Nastopil je potem pevski zbor iz Dolenjega Barnasa, ki ga je vodil **don Nino Specogna**. Zapel je narodne pesmi, ki so jih prisotni sprejeli z dolgimi aplavzi. Nato se je predstavil oktet «Nediže glas», ki je zapel: «Sinoči sem na vasi bil». Za zaključek je oktet skupaj s harmoniko Antona Birtiča zapel še nekaj beneških pesmi.

F.K.

Oktet «Nediže glas» ob nastopu na društvu godcev «Vigion Karlič» v Cedadu

LETTERA ALLA REDAZIONE

RISPOSTA AL "FRIULI SERA"

GRATTA, GRATTA

Tutti sanno che la collera o il vino mettono a nudo i veri sentimenti, anche quando si vorrebbe tenerli nascosti.

L'odio e il razzismo celati sotto la coltre del perbenismo, dietro la facciata della democrazia, della libertà, della fratellanza emergono crudamente.

E' la vecchia anima fascista.

Il fascismo non è un partito o una corrente di pensiero quanto una aspirazione ad un mondo primordiale, violento e gretto in cui l'egoismo prevale su tutto.

Ed è nelle zone di transizione che si affacciano mondi o usi diversi che il fascismo diviene più purulento, la sua insoddisfazione più evidente.

Inoltre in una forma o nell'altra emerge sempre.

A questo pensavo dopo aver letto alcune pagine su un foglio di Udine scritte per ripicca ad un articolo apparso su questo giornale.

Le solite conosciute grossolanità.

Non sono queste però che interessano quanto il modo con cui vengono dette.

E' bene precisare che la ragione di cotale strilli era dovuta al fatto che questo giornale si era permesso di illustrare l'attività di un «noto filologo» nelle valli. Questo signore, membro del Consiglio della Società Filologica Friulana (vecchio e talvolta benemerito sodalizio che dovrebbe avere a cuore la giusta risurrezione della cultura e della lingua friulana) questo signore, dicevamo, se ne è avuta a male e allora ecco che gli amici degli amici sono insorti.

Ma, dico io, si può mai fare a meno di fare dell'ironia quando si sente che tra professori, dottori e onorevoli vari che siedono ai vertici della Filologica è stato «elet-

to» questo nostro preparato luminare che di friulano ne sa certamente molto, come ogni buon slavo, e che di scuole ne ha certamente viste molte, ma dalla strada?

Ritorniamo al nostro discorso. Dicevo di questi articoli. Ecco puntuale il buon apprezzamento: lo slavo è un comunista perciò un traditore e chi più ne ha più ne metta.

Il solo pensiero delle vogarietà, con cui queste cose vengono dette, probabilmente farebbe arrossire questi gentiluomini quando si trovassero nei loro salotti. Ma tant'è loro devono insegnare le buone creanze ai «nativi» (già perchè siamo diventati «nativi» indigeni, mentre il padrone a casa nostra dovrebbe essere qualcun altro).

E, guarda, guarda, è un «nativo» buono (finalmente!) tale Celso Dorbold che ripulisce un poco l'aria con l'apposito comitato creato dagli amici per l'occasione.

E' ora che entri nell'agone anche il sempre valido Ivan Trinko. Questi a differenza del primo articolo, si trasforma per i lettori pudibondi in Trinco con la «c» al posto della «k»!

Però c'è un altro ruzzolo: si riporta in sloveno

«smardecia» (ahi, ahi, quella c finale) senza immaginare lo sconvolgente pericolo che si corre.

Questa rappresentazione termina con lo «studente delle Valli del Natisone»; il quale poverino, deve starsene molto lontano da casa sua se confonde Rucchin con Obenetto. Poi, quest'altra cima di sapienza, pontifica sul latino Mons. Major e sul friulano Mon Major (bel nome peccato che sia slavo).

Le facezie di costui si trasformano subito in ingiurie perchè lui sa che «molte sono le case abbandonate o abitate solo da vecchi» in tutti i nostri paesi ma per lui è «un esodo massiccio e GIUSTIFICATO».

Certo giustificato. Al mondo si giustifica anche di peggio.

Per costui (rifiuto di credere che sia uno sloveno, perchè noi siamo purtroppo capaci di tutto nel bene e nel male, ma non saremo tanto sciocchi) la nostra terra deve esserci matriigna, deve farci andare, perchè poi le strade finalmente «turistiche» e i nostri paesi finalmente vuoti possano servire ai «turisti» come lui.

M. 10.4.1975

Oseba izkaznica prof. Ivana Trinka. Tudi pod fašizmom se je podpisoval «Trinko» s «k».

DON PASQUALE GUJON

BENEČIJA LA GENTE DELLE VALLI

23

Le parole diventano mani denudanti.

Ho detto «intrusione estranea» nel senso che anche il bambino non sopporta di essere denudato da estranei. La lingua di un diverso gruppo etnico, anche se comprensibile, rimane sempre «estranea». Non è possibile precisare il valore estensivo di questo aggettivo. Tuttavia è certo che ogni lingua è insieme espressione e condizionamento di un certo modo di sentire, pensare, volere: operazioni che differiscono, anche di poco, da quelle di un altro gruppo linguistico, ma quanto basta per non respon-

dere, come una cassa armonica, a quelle precise vibrazioni, perchè di una tonalità differente.

Il Podrecca così si esprime: «La lingua slava si identifica meravigliosamente colla natura delle cose e degli uomini, onde per sradicarla, prima si dovrebbe togliere di mezzo e le une e gli altri».

La persona di famiglia, per entrare in casa, usa la chiave giusta. Chi forza la porta con un grimaldello è soltanto un estraneo.

Il risultato di questa insondabile violenza interiore, è un complesso di inferiorità.

INTIMIDAZIONI

Il complesso di inferiorità è alimentato da intimidazioni che tuttora perdurano.

La guerra nulla ha insegnato. Da noi il discorso sulla libertà, sui diritti delle minoranze, è puramente accademico e vale soltanto per gli altri. Perfino la sezione nostrana di un partito di centro sinistra, che in tutta l'Europa occidentale è propugnatrice di tali diritti e libertà, si comporta da eretica e proclama: «Noi non vogliamo i diritti sanciti dalla Costituzione che spettano alle minoranze, poichè non ci consideriamo minoranza».

Effettivamente è stato ufficialmente dichiarato che nella provincia di Udine non esiste alcuna minoranza, ovvero che tutti parlano unicamente italiano. Viene spontaneo di ripetere la frase che avrebbe detto Galileo quando dovette sottoscrivere la teoria tolemaica: «Eppur si muove». Infatti nessuna commissione, per quanto sacra, avrebbe potuto fare sì che la

terra stesse ferma ed il sole le girasse attorno.

Altrettanto si potrebbe dire: «Non esiste minoranza? Eppure nelle Valli si parla sloveno».

Ecco come si è giunti alla negazione della nostra minoranza e chi ne sono i responsabili.

Durante il famoso ventennio, si sa, era bandito tutto ciò che poteva ostentare la grandezza monolitica del Regno e poi del glorioso Impero, eroicamente conquistato colla sconfitta dei quattro scalzi soldati del Negus. L'idea che una minoranza etnica possa aver avuto il diritto di cittadinanza, era inammissibile.

Alla definitiva luttuosa caduta dell'Impero, nel 1945, quando furono stabiliti i nuovi confini e tutti trassero un sospiro di sollievo, inopinatamente spuntarono qua è là, come funghi velenosi alla luna nuova, individui i quali iniziarono una campagna molto meno gloriosa di quella del fascismo, perchè fatta all'in-

segna dell'anonimato. Si diedero ad aizzare la gente, collo spauracchio di cervelottici pericoli, contro chi riteneva di avere acquisito il diritto alla libera espressione sul piano etnico.

Non è assolutamente credibile che l'abbiano fatto gratuitamente. Certo, non per la sicurezza dei confini, chè quelli là ci sono e là ci restano; non per rendere le nostre Valli più fedeli all'Italia, perchè i nostri alpini, che parlavano il nostro stesso idioma sloveno, l'hanno dimostrato a sufficienza dalle steppe della Russia alle sabbie del deserto. Però, potrebbe darsi, che in qualche ministero romano, queste cose non si sapessero per cui, da saggi amministratori, siamo stati disposti ad allentare il cordone del borsellino, onde garantire l'incolumità dei «sacri italici confini che Iddio pose».

Titini, traditori e comunisti erano classificati tutti quelli che, in base ai diritti dell'Uomo e della costituzione italiana, reclamavano per sé tali

diritti nell'ambito della Nazione italiana.

Questa lotta si rivolse quasi esclusivamente contro i preti delle Valli, soltanto perchè «osavano» parlare al popolo nella lingua del popolo come ha insegnato Cristo che parlava alla gente nel suo dialetto aramaico, non in latino o greco e nemmeno ebraico.

E' il fenomeno che si verifica regolarmente in certi Paesi dove, per instaurare e mantenere un regime di sopraffazione, si devono eliminare le persone ritenute oneste, aventi prestigio e cultura.

Tutti si ricordano ancora della campagna indegna condotta da certi giornali contro i preti cosiddetti «slavi» delle Valli, definendoli comunisti e traditori.

Potenza della calunnia! Perfino un quotidiano cattolico, che poi si scuò, riportò un articolo di quel tenore. Aveva ragione Voltaire: «Calunniate, calunniati, qualche cosa resterà».

(Continua)

PRED 30. LETI V OSVOBOJENI ČENTI PRAZNOVALI PRVI MAJ

Številni delavci in delavke, ki so bili zaposleni v tovarni za predelovanje svilo-prejk v Bulfonsu pri Čenti v Terski dolini, so se dolgo časa pripravljali na prvi maj. Mislimo namreč na prvi maj pred tridesetimi leti.

Tiste dni je bila borba za osvoboditev na vrhuncu in vsi so dali od sebe vse svoje sile. Težko delo v tovarni jih ni oviralo, da ne bi podprli partizanov. Pomagali so kolikor je takrat zmogel delavec in ljudstvo, da bi se omogočil skorajšnji prihod partizanov, ki so bili njihovi osvoboditelji.

Zadnje bitke na tem področju Beneške Slovenije so bile zelo težke, kajti vsi so mislili, in tako se je tudi zdelo, da so se tu nakopičili vsi Nemci, ki bi se morali umakniti.

Zavezniška letala so jih neusmiljeno kosila, partizani pa so jih stiskali v vedno tesnejši kvadrat. Številne nemške kolone, ki so se pomikale proti Vidmu, so se oddaljevale pomešane s konji, ljudmi, konji in nekaterimi avtomobili. Orožje, ki so ga prevažali, je gorelo na vozilih in tako je nastajal prizor še bolj strašen. Mitraljezi so kosili vsako živo bitje, če so ga »ugledali« na tem področju. In prav v tistem času so se združile s prvim bataljonom Briško-beneškega odreda za zadnji vonr turčarjanjske vojske.

Bitka za osvoboditev Čente je trajala od jutra in do drugega dne.

V Tersko dolino so prinašali enega za drugim številne partizane, kjer so jih ljudje radevolje sprejemali in jim nudili prvo pomoč.

Spominjam se nekega partizana, ki je bil ranjen v glavo. Izrazil je željo, ko so ga prinesli v neko hišo, da bi rad pokazal na še krvav suk-njič, kjer je bil vstaj njegov znak hrabrosti. Vse je dal za zmago in sedaj je hotel pokazati, da je dal življenje za zmago tega ljudstva, ki se je borilo z njim ob rami. Umril je tako, z vzdihom, da bi Beneška Slovenija zopet oživila. Kdo je bil ta partizan, ne vemo, a vemo, da je bilo toliko takšnih, ki so umirali za naše ideale, za katere se borimo še danes mi, ki smo ostali živi in imamo še toliko moči, da se potegujemo za našo enakopravnost, ki nam pritiče.

Izredno številni partizanov je prodrlo v to malo mestec, ki leži ob vходу v Tersko dolino. Tam, prav tam, so napadali nemške tanke z ročnimi bombami partizani in tekla je rdeča kri v potokih. Prebivalstvo, malega mesteca kot je Čenta, so se za nekaj časa poskrili po svojih hišah, a istočasno so dajali partizanom koristne nasvete kam naj se razmestijo, da bodo kljubovali sovražniku. In partizanom so se potem na vzhodnih beseдах mestčanov, pridru-

žili tudi delavci iz Bulfonsa. Med Nemci, ki so se umikali partizanom, so bili tudi vlasovci in za njihove zasluge v vojni so jim nacisti obljubljali rodovitno zemljo v Furlaniji. V Nemah, ob vznožju Krnatske doline, so si bili menda že razdelili najrodovitnejša tla, a pri tem so se zelo sprli in so streljali drug na drugega, ker so se prepirali kdo bo imel več zemlje, ki so jo takrat pokradli kmetom.

Prišel pa je tudi prvi maj, dan osvoboditve. Po vsej Čenti so vihrale zastave zmage in vse mestece je začelo dihati svobodni zrak. Slovenci in Italijani in Furlani so začeli kot še nikdar prej, uživati isti zrak. Tega ni bilo nikdar v zgodovini. Vse ljudstvo je začelo praznovati prvi maj na glavnem trgu v Čenti. Mnogo ljudi iz vseh okoliških dolin je bilo prisotnih in tudi delavci iz bulfonske tovarne so se udeležili množične povorke s svojo delavsko zastavo na čelu.

Vsi, ki so se udeležili te povorke, so imeli na prsih pripeto kovinasto rdečo zvezdo, kakršne so podarili prav delavci te tovarne partizanom, ki so jim bili na čelu.

Na glavnem trgu v Čenti je plapolala italijanska in slovenska zastava in glasno donela »internazionala« in še druge partizanske pesmi. Domačini, nekateri boječi, drugi pogumni, so obojavovali hrabre borce s cvetjem in vzklikali: »Viva i partigiani, viva i nostri liberatori! Vive i partigiani, vive i nostri liberatori! Živeli naši osvoboditelji!«

V predmestju Čente so že tri dni gorela živa trupla ujetih partizanov in ko je govornik ob osvoboditvi Čente pokazal na kadečo se hišo, so vsi poslušalci onemeli in nastal je dolg molk. Tako so počastili spomin vseh padlih za našo svobodo.

In kaj se je zgodilo potem. Kar naekrat vstopi v tisto gostilno delodajalec, ki jih je ravnokar odslužil skoraj s surovimi besedami. Ko je ta zaslišal, da govore med seboj po slovensko, se jim je približal in prinesel svoj kozarec k njihovi mizi in ih vprašal:

«Ali ste vi, s katerimi sem pred pol ure govoril, Slovenci? Prepričan sem bil, da ste od spodnjega dela italijanskega »škornja«, iz dežel, ki imajo vedno pri rokah nože in nimajo dosti volje do dela.»

Med njimi je bil namreč eden, ki je imel črne lase in črne oči, kar so za nas beneške Slovence, skoraj bi rekel, redkost, ker smo poznani po svetu kot plavalasi ljudje in svetlo kožo.

Potem jim je rekel, naj mu ne zamerijo, da se je tako trdo obnašal do njih in jim tudi obljubil delo. In res! Drugo jutro so se predstavili pred njim in vse je vzel na delo v svoji tovarni. In to samo zato, ker jih je slišal govoriti med seboj po naše.

Ko mi je povedal to zgodbo, sva šla na kozarec vina tudi midva in govorila sva glasno po slovensko v Čedadu. V tej gostilni seveda ni bilo nič čudnega, če sva govorila slovensko, saj prihaja tu semkaj, vsak dan, nešteto naših ljudi iz Nadiške doline po svojih opravkih, a ne iskat dela, ker ga tu ni, ampak sva si dajala pogum eden drugega, da morajo priti boljši časi tudi za nas, ne samo v Benečiji, ampak tudi v tujini, kamor so odšle naše najboljše delovne sile.

Subid. Emigranti, ki so se vrnil domov zaradi krize dela po svetu, obnavljajo svoje stare pustne navade, kakor nam kaže zgornja slika.

PISMO BRALCEV IZ TUJNE

Nek emigrant, ki dela v Švici in se podpisuje M.A., nam je poslal pismo, v katerem nas sprašuje za penzijo, če pride v Italijo. Tu spodaj bomo prinesli vsebino, prevedeno po naše.

«V Italiji sem plačeval za tri leta »kontributo« in to od leta 1957 do 1960 in posedujem osebno izkaznico, ki mi jo je dal I.N.P.S. (Istituto nazionale previdenza sociale) in so mi sporočili, ko sem se zglasil pri tej Ustanovi, da bi moral delati v Italiji najmanj še dve leti, da bi dosegel minimalno pokojnino, ki se šteje zadnjih pet let, ker bi drugače ne bila veljavna niti zadnja tri leta.

Sem v Švici že od leta 1960 in zato Vas vljudo prosim, da mi priporočite, kaj mi konkretno pripada, rečem namreč za starostno pokojnino.

Ko boste izpolnili 60 let starosti, boste imeli v Italiji pravico do minimalne starostne pokojnine, kot če bi plačevali za 15 let »market«. Seveda je potrebno vložiti prošnjo na pristojne organe sklicujoč se na »Convenzione italo-svizzera«. Ko boste stari 65 let, boste imeli pravico do švicarske pokojnine in v Italiji »pro-rata«, to se pravi na podlagi plačanih »kontributov«. Leta, ki ste jih pla-

čevali v Italiji (tri leta), so veljavna in zato Vam svetujemo, da se držite naših navetov.

Prejeli smo pa tudi naslednje pismo:

Rad bi Vas vprašal za nasvet, ker sem zvedel, da vsem dobro svetujete. Delam namreč že 16 let v Švici in ne poznam novih italijanskih zakonov glede nekaterih zadev, ki me osebno zanimajo. Pred dobrimi petimi leti sem kupil v Vidmu stanovanje in ker se nameravam prihodnje leto vrniti v domovino Vas vljudo prosim, če mi lahko poveste, če se bom mogel vseliti v lastno stanovanje (kupil sem ga s stanujočim najemnikom), koliko časa bi morebitna tožba trajala (najemnik noče iz stanovanja) in koliko bi moral zapraviti za odvetnika.

Že vnaprej se Vam najto-pleje zahvaljujem in Vas vse pozdravljam.

Naročnik M.M. iz Badna Seveda, da imate pravico do lastnega stanovanja, a morate tožiti stanovalca, če se ne izseli prostovoljno. Če se vse to reši na »Preturi«, kar mislimo, da bo šlo v Vašem primeru, boste morali čakati približno dve leti, če pa se bo zadeva končala na sodišču, pa seveda več. Koliko stane odvetnik, je težko reči. Za normalen postopek so do nedavnega odvetniki vprašali od 300 do 500 tisoč lir, če se pa zavleče pravda do apelacijskega sodišča, pa gotovo dosti več.

MUORALA JE ITI

Si tiela, da sonce se ustavi na luftu, da ne puojde za brieg.
Lepuo se je svetlilo pred nama, lepuo sma tle sedjela an gledala deleč.

Videla si sonce pohitiet, buj bliže mene si se stisnila.
Na dolini je sonce zahajalo lepuo, ardečo se je svetlilo nebuo.

Kuo je skarbielo sonce, podnevi an ponoč.
Sada ga nie vič, na briegu je puno magli, nič vič sonce ne skarbi, je šlo use za brieg?

Videm šele pred očmi ... skuoze majhano okance ročico stegnjeno an gledaš mernuo.

Potle te videm deleč, saldu buj hitiš, dok se ne še ti za brieg zgubiš an te ne pokrije magla, ki je paršla na moje oči. Muorala si iti.

MICHELE (Miha) QUALIZZA

Tudi za otroke kmetov družinske doklade

(Assegni familiari)

Družinski poglavarji - direktni obdelovalci zelje imajo pravico do doklade za vse svoje otroke, ki jih morajo vzdrževati. Za dosego te doklade je potrebno vložiti prošnjo in priložiti tu spodaj navedene dokumente:

1) za otroke, ki še niso izpolnili 14 let zadostuje samo družinski list (stato di famiglia);

2) za otroke med 14. in 18. letom, poleg družinskega lista, tudi šolsko potrdilo, če obiskuje šolo, če je pa vajenec pa potrdilo delodajalca;

3) za tiste, ki so pa že stari več kot 18 let, pa je potrebno priložiti tudi notorični akt (atto notarile), s katerim se izjavlja, da sin ali hčerka študent nima nobenih dohodkov. Če je ta vpisan na univerzi, mora družinski poglavar, poleg zgoraj navedenih dokumentov, priložiti še potrdilo davčnega urada (dichiarazione dei redditi) na družinskem listu.

Ne odlašajte z vlaganjem prošnje za dosego te doklade, saj znaša letos, po novem zakonu, 79.000 lir letno za vsakega otroka, ki mu je v breme.

KAKO ŽIVIŠ?

Srečala sta se dva siromaka, dva velika prijatelja, ki se že dolgo časa nista videla. Ko sta se najprej za zdravje vprašala, je vprašal prvi drugaga:

«Kako zdaj živiš?»

«Dobro», — odgovori drugi — »kar imam denarja, ga imam v žitu, kar imam žita, ga imam v moki, kar imam moke, to imam v hlebcu, kar imam hlebca, ga imam pa v trebuhu».

Zapuščena beneška hiša se podira.

NE SRAMUJMO SE NAŠEGA JEZIKA

Še pred leti sem srečal v Čedadu prijatelja, s katerim sva skupaj guli prvo šolsko klop. Ravnokar se je vrnil iz Švice, kamor je moral iti, da si zasluži svoj vsakdanji kruh. Ko sem ga vprašal, če je zadovoljen in kako se mu tam godi, mi je povedal tole zanimivo zgodbo, ki naj bo v vzpodbudo vsem našim po svetu. Mislim namreč, da naj hodijo z glavo pokonci, naj se ne sramujejo svojega jezika, pa čeprav so doma iz strmih bregov, iz zapuščenih vasi naše dežele - Beneške Slovenije.

Takole je začel odgovarjati na moje vprašanje, le poslušajte:

«Življenje naših ljudi po svetu je zelo težko, a edina njihova, naša, sreča je ta, da smo od mladih let vajeni vse potrpeti in da smo se navadili tudi težko delati, še bolj kot doma. Zaradi teh vrlin smo povsod zaželeni in poznani kot pošteni in pridni delavci. Ne rečem, da smo prav vsi enako delavni, kot povsod, je seveda tu in tam kakšna črna ovca, a ta ne pride daleč. Pa pustimo te, ker jih je tako malo, da bi jih lahko naštel na prste ene roke, so »furbaci« in jih ne čaka nič dobrega. Raj vam bom povedal kaj se je zgodilo.

Nekaj mojih vaščanov je kar čez noč ostalo brez dela. Iskali so zaposlitve tu in tam, a nikjer nič. Nekega dne so šli v drugo mesto in delodajalec jih je tudi tu črno gledal. Obupani so šli v prvo gostilno in začeli piti, nekateri vino, drugi pa kavo, da bi si pomirili živce in si potolažili obup.

SLABA URA TUDI PO NAŠIH DOLINAH

**SNEG IN DAŽ
IMJELI SMO POMLADAN-
SKO ZIMO, SADA PA IMA-
MO ZIMSKO POMLAD**

U ljetosnji zimi su ljubitelji zimskega športa čakali puno cajta sneg, ki ni teu an ni teu priti. Zima je bila ljepa kot pomlad, ljepa ura an sonce. Po dostjeh krajih, posebno u podutanski dolini, so decembra an januarja cvetle jabuke, kruške an čješpe. Temu so se čudli juđe, a te stari, ki so še kaj tajšnega puomnili, so pravili, da bo paršla zima spomladi an rjes je takuo. Zadnje dni marca je partismu mráz. Po dolinah je začeu liti daž, visoko u hribih je pa snežilo. Matajur se je ves zaviju u debele bjelo arjuho takuo, da so mogli naši mladinci napraviti parvo ljetosnjo smučarsko tekmo, veleslalom, kot smo pisali že u zadnji številki «Novega Matajurja».

Za velikonočni pandjejak so bli napovedali predstavniki «SCI-KLUB» iz nedeških dolin novi slalom na Matajurju samuo za mladince iz naših dolin. Zatuo so bli nabrali puno pokalov (kop). Med drugimi so darovali lepe kope «Novi Matajur», društvo «Ivan Trinko», Zveza slovenskih emigrantov iz Benečije an Združenje športnih društev Slovencev v Italiji. Na žalost pa do tekme ni paršlo, ker je tisti dan močnuo snežilo

na Matajurju, u dolinah pa je liu daž kot iz škafa takuo, da se ni moglo iz hiše. Slaba ura je bla tudi naslednjo nedjejo takuo, da je bla tekma veleslalom spet odložena. Na Matajurju pa je še puno snega an upamo, da bo še lepa ura, ko se bojo mogli naši smučarji pomeriti an pokazati, kaj znajo.

Medtem pa po naših dolinah še zmjeraj razsaja slaba ura. Imjeli smo povodnje. Rjeke so ble prenapunjene an se je rjeba zahvaliti zaraščenosti naših senožet, da ni paršlo do hujših poplav po dolinah an u furlanski raunini. U zadnjih desetih ljetih je po zapuščenih traunikih an lojih zraslo puno drevja, garmovja. Nastala je gošča, kar zadržuje vodo, da ne stede hitro u dolino.

Slaba ura zadržuje pomlad. Sadno drevje je s cventjem zastalo, pa tudi djelela na polju se ne more opravjat, kar zaskarbjuje naše kumete.

NUOVO DIRITTO DI FAMIGLIA

E' stato in questi giorni in discussione al Senato da dove è passato alla Camera per la definitiva approvazione, il nuovo diritto di famiglia italiano. Il provvedimento legislativo è stato definito da tutte le parti politiche un «rinnovamento civile che sta per giungere al suo termine vittorioso».

Ecco in sintesi, i punti più importanti della legge, fra cui fa capolino la doppia cittadinanza.

MATRIMONIO

L'età minima per contrarre matrimonio è stata fissata in 18 anni, sia per la donna, sia per l'uomo. E' stata abolita la visita facoltativa prematrimoniale che era stata introdotta dai deputati. Il matrimonio si potrà impugnare soltanto in questi casi: l'errore sulle qualità essenziali del coniuge tali da impedire lo svolgimento della vita coniugale; l'esistenza di condanne penali non inferiori a 5 anni; la dichiarazione di delinquenza abituale o professionale. Condanne superiori ai due anni per i delitti riguardanti la prostituzione; per gravidanza prima del matrimonio di cui il coniuge non è responsabile e che gli sia stata tenuta nascosta.

PARITA' DEI CONIUGI

Ognuno dei coniugi è responsabile dell'indirizzo unitario della famiglia; per la donna che sposa uno straniero è prevista la doppia cittadinanza; sempre per la donna è previsto che, al proprio, premetta il cognome del marito.

REGIME PATRIMONIALE

Il principio fondamentale riaffermato dai senatori è che, salvo diversa decisione dei coniugi, si abbia la comunione dei beni.

RICONOSCIMENTO FIGLI NATURALI

E' prevista la possibilità di riconoscere tutti i figli nati fuori dal matrimonio, compresi gli adulterini. Possono riconoscersi figli anche i minori, purché abbiano superato i 16 anni: rimangono esclusi dal riconoscimento i figli nati da incesto.

PATRIA POTESTÀ

E' in comune tra i genitori, anche se questi non sono coniugati ma conviventi.

EREDITA' E SEPARAZIONI

Il coniuge superstite ha diritto, oltre alla quota ereditaria, all'uso dell'appartamento e dei mobili. E' stata stabilita l'equiparazione, in materia di eredità, fra i figli legittimi, quelli illegittimi e quelli naturali. Particolare tutela è prevista per gli eredi handicappati o minorati.

DISCIPLINA DELLE SEPARAZIONI

E' prevista solo se la convivenza si rivela impossibile per i coniugi ed è pregiudizievole per la prole.

Podbonesec

DEMOGRAFSKO GIBANJE U LJETU 1974

Takuo ku po drugih komunah naših dolin pada iz ljeta u ljeto število judi tudi u podbunjeskem komunu. Usako ljeto jih vič umarje, kot se jih rodi, pa tudi vič jih gre od nas, kot jih pride k nam.

U ljetu 1974 smo imjeli u našem komunu takalo demografsko gibanje:

Umarlo: 18 moških an 15 žensk - skupno 33;

Rodilo: 10 puobčju an 15 čičic - skupno 25;

Poročilo: 21 paru;
Imigriralo (paršlo k nam): 52 judi, 28 moških an 24 žensk;

Emigriralo (odšlo od nas): 73 judi, 41 moških an 32 žensk.

Da ne bojo zapejale kajšnega števila o žembah, porokah an tiste o judeh, ki so paršli živet k nam, naj povemo, da se pridejo poročat u naš komun, tudi iz drugih kraju, posebno pa u sugestivno cerkvič Sv. Ivana u Čele, u Landarski jami, takuo, da od 21 poročenih paru, njeso usi naši. Povjedati pa muoramo še, da se je 5 paru naših noviču poročilo izven komuna. Za tiste pa, ki so paršli živet k nam (imigrati), ne gre samuo za naše judi, ki so se varnili iz sveta. Puno je financarju, karabinierju an njih družin. Dne 31. decembra 1974 smo imjeli u našem komunu 29 judi manj, kot 31. decembra 1973.

Mlada noviča Iris in Rino.

KRAVAR

V Kravarju sta si objubila večno zvestobo Floreančič Iris Jole (20 ljet) an Cignacco Rino iz Sv. Kvirina, od Muosta, 23 ljet. Poročila sta se že 11. januarja tega ljeta, a slika, ki je bla posne-

ta na dan poroke, nam je paršla u redakciju šele te dni.

Prijatelji an žlahta jima voščijo veselo an srečno skupno življenje.

IN JUTRI?

Ljubiti svoje otroke pomeni tudi realistično misliti na njihovo bodočnost.

Res, svet bo vedno potreboval dobre strokovnjake, še bolj pa dobre obrtnike.

Obrtništvo z vsemi svojimi najrazličnejšimi panogami nudi tvojemu otroku ekonomsko zanimivo, neodvisno, gotovo in kvalificirano zaposlitev, bolj človeško delo in hkrati možnost, da dela to, kar mu bolj ugaja.

OBRTNIŠTVO
za bolj človeško delo

esa

USTANOVA ZA RAZVOJ OBRTNIŠTVA V FURLANIJ - JULIJSKI KRAJINI
ENTE SVILUPPO ARTIGIANATO FRIULI - VENEZIA GIULIA

viale venezia 100 videm - udine

MARIJAN BRECELJ

INTER ASTRA

Prešel je čas
svilenomehkkih sanj:
srebrnih voda,
belih cesta,
zlatih zvezda.
A moj obraz
zapreden ves je vanj
in sanja morda
v objemu megla
vse sanje srca.

E' passato i tempo
dei sogni soffici come la seta
delle acque d'argento
delle strade bianche
delle stelle d'oro.
Ma il mio volto
avviluppato nel tempo
sogna forse
nell'abbraccio delle nebbie
tutti i sogni del cuore.

Iz zbirke: « V času
odmaknjena sidrišča ».
Trst 1968

Dalla raccolta: « Ancoraggi
allontanati nel tempo ».
Trieste 1968

Marijan Breclj, pesnik, bibliograf in prevajalec, se uvršča med najplodovitejše kulturne delavce na Primorskem. Čeprav je njegovo specifično področje bibliografsko delo, literarno-zgodovinske raziskave ter prevodi, se rahločutno pojavlja tudi v svetu poezije.

Marijan Breclj, poeta bibliografo e traduttore, può essere annoverato tra i più fecondi lavoratori culturali della Primorska, cioè della parte più occidentale della Slovenia. Benché il suo campo specifico d'attività sia la bibliografia, la traduzione e le ricerche storico-letterarie, è presente con accenti delicati, anche nel mondo della poesia.

Prevedel in predstavil

Traduzione e presentazione

Marino Vertovec

NEVIN BIRSA

V OSLEPELI NOČI

Vetra ni.
Rumeno, spočito jadro.
Tavam z mornarij na bregu,
tavamo po bregu, stmi in utrujeni.
A vetra ni.
Ptice onemogle legaajo na obalo.
Nebo za njimi.
Noč, jutro, dan.
Tavam po bregu.
Redkobesedni, zadržni, nestrpni.
Sedamo na redke skale,
razžarjene od upov,
zatekamo se med skalnate zalive.
Veliko rumeno jadro se blešči.
Zaman.
Vetra ni.

NELLA NOTTE ACCECATA

Non c'è vento.
Una vela gialla, riposata.
Vago con i marinai sulla riva,
vaghiamo sulla riva, soli e stanchi.
Ma non c'è vento.
Uccelli sfiniti si posano qua e là sulla riva.
Il cielo con loro.
Notte, mattino, giorno.
Vaghiamo sulla riva.
Taciturni, disperati, insofferenti.
Ci sediamo qua e là sulle rade rocce,
arroventate dalle speranze,
ci rifugiamo tra i golfi rocciosi.
Brilla la grande vela gialla.
Invano.
Non c'è vento.

Nevin Birsa je mlad pesnik iz Nove Gorice, «Osnovna odlika teh pesmi je, da so porojene iz občutja, ki pa skoraj dosledno prerašča v splošnost, ne da bi pri tem izgubila svojo individualnost.» Tako je o Birsi napisal velik slovenski pesnik Ciril Zlobec, ob izidu njegove prve pesniške zbirke «Elektronke v očeh», leta 1970. Potem sta prišli še zbirki «Stekleni vihar», leta 1973, in «Rihemberk», leta 1974, ob tridesetletnici požiga Branika, majhne vasi na gorjskem.

Nevin Birsa è un giovane poeta di Nova Gorica. «La caratteristica fondamentale di queste poesie consiste nel fatto che nascono dal sentimento che tuttavia quasi coerentemente si allarga all'universale, senza perdere la propria individualità.» Così ha scritto di lui il poeta sloveno Ciril Zlobec nella prefazione alla sua prima raccolta di poesie «Valvole negli occhi» nel 1970. Sono uscite quindi le raccolte «Tempesta di vetro» nel 1973 e «Rihemberk» nel 1974, nel trentennale della distruzione di questo paese del goriziano.

Prevedel in predstavil:

Traduzione e presentazione:

Marino Vertovec.

STRAŠNO NEURJE V KANALSKI DOLINI

TRIDESET DRUŽIN JE MORALO ZAPUSTITI DOM —
BOLNI IN STARI VEČ DNI BREZ POMOČI — ŠTEVILNI
RUDARJI NISO MOGLI NA DELO V RAJBELJ

Po dolgotrajnem deževju se je po vsej videmski pokrajini zelo poslabšal promet in s tem življenjski pogoji. Najhuje je bilo v Kanalski dolini, kjer je najprej zapadlo dosti snega in potem so prišle še nevihte z odjugo in dežjem.

V Mrzlem potoku (Rio Freddo) pri Rajblju se je moralo izseliti okoli 30 družin, ker je hudournik Žlica grozil, da prestopi bregove. Sneg, ki je v tem kraju dosegel nekaj metrov, je po nenadni odjugi napravil kot zid trdo ograjo in nastalo je v neki kotanji veliko jezero. Voda, ki se je nabrala v tem rezervuarju, bi prav lahko odnesla vse naselje, če bi se raztalilo snežno obrežje. Domačini so se na srečo prav-

časno zavedli hudega položaja in so se izselili: nekateri k sorodnikom, drugi pa k znancom in čakali pri teh dobrih ljudeh, da je najhujsa nevarnost minila.

V Rajblju so zaprli tudi cesto, ki vodi z Trbiža in mnogi rudarji niso mogli iti na delo in nekateri domov, ker se je utrgal prav na tej relaciji velik zemeljski plaz, ki je med drugim podrli tudi dva električna droga z visoko napetostjo. Pretrganih je bilo seveda tudi več telefonskih zvez in tudi obmejni prehod med Italijo in Jugoslavijo je bil onemogočen.

V Dolenjem Trbižu so morali ob bregu vode položiti celo vrsto vreč, napolnjenih s peskom, da ne bi prestopila bregove.

Najhuje pa je bilo v slovenski vasi Žabnice (Camporosso). Hudournik Casarenza je namreč preplaval in odnesel s seboj več metrov obrežine in poplaval vso vas. Ko se je odtalil sneg, je bilo v tej vasi kar pet oseb zagrebenih, od katerih je bil, na veliko srečo, samo eden poškodovan.

Tudi v dolini Dunje je bilo strašno. Več starih in bolnih ljudi je moralo dolgo čakati, da so jih prepeljali do varnejših krajev in jim nudili prvo pomoč.

Ob zaključku naše redakcije se stanje izboljšuje in zato upamo, da je muhasto aprilsko vreme že opravilo, kar je nameravalo. Medtem ko ugotavljajo povzročeno škodo, kuka med še vedno težkimi oblaki blede sonce.

Obvestilo B. P. D.

V nedeljo 27. aprila 1975.
Prvo prijateljsko srečanje
beneških in kobarških
planincev na vrhu Matajurja.

Odhod iz Mašer ob 9. uri.
Vsi planinci so vabljeni,
da se udeležijo srečanja!

SESTANEK V ČEDADU

V Čedadu so se 3. aprila letos sestali na sedežu društva «Ivan Trinko» ter Zveze slovenskih izseljencev zastopniki beneških kulturnih društev ter deželnega koordinacijskega odbora Slovenske skupnosti.

Za beneška kulturna društva so bili prisotni Viljem Černo, Ado Kont, Dino del Medico, Emil Cenčič, Aldo Klodič, Valentin Simoniti in Marino Vertovec.

Slovensko skupnost pa so zastopali Drago Štoka, Andrej Bratuž, Damjan Paulin, Marjan Terpin, Alojz Tul in Simon Prescheren.

Razgovor je bil o perečih problemih, ki zadevajo tako Beneško Slovenijo kakor tudi narodnostne in socialne pravice vseh Slovencev v deželi Furlaniji-Juljski krajini.

Zastopniki beneških Slovencev ter Slovenske skupnosti so se dogovorili za nadaljnje in poglobljene medsebojne stike.

PIŠE PETAR MATAJURAC

SMARDECIAC (LAŠČAC), CELSO DORBOLO, «COMITATO DEI PERCHE'» AN JANICARJI

Dragi brauci!

Naši stari ranjki so nam pravili storje, pravce an legende o invazijah turških hord na našo zemljo an na laške. Požigali so vasi pobivali judi, kradli an vozili za sabo, u turško deželo te mlade, posebno otroke. Pravi legenda, da so bili ankrat takuo opustošili, takuo oropali našo deželo, da se ni čulo 7 ljet pjeti petelina.

Kaj so napravili Turki iz tistih otrok, ki so jih iztrgali iz materinjih naročij, kadar so jih parpejali v svojo deželo? Ložili so jih u posebne šuole an djelal z njimi vse, kar je bilo mogočjo, da bi hitro pozabili na svoj dom, na svoje matere, očete, se stre an brate, da bi pozabili, da so se rodili po slovenskih vaseh, po slovenskih planinah an dolinah. Učil so jih vojskovanja an sovraštva do njih rodne domovine, do njih očetov, mater, bratov an sester. Iz njih so napravili narbuž žleht, narbuž strupene Turke, posebno milicijo janičarjev (gianizzeri). Pokojni slovenski pisatelj Josip Jurčič je napisal o njih an ljeper roman pod imenom: «Jurij Kozjak Slovenski janičar. Roman je preveden v italijanščino in se glasi: «Giorgio Kozjak il gianizzero sloveno». Če bi ga prebrau «Il comitato dei perche'», alias Celso Dorbolo iz Dolenjega Barnasa, bi, morebit, zastopu, da se uzdevek smardecia, ki nam ga je dau, povarne nanj kot boomerang.

Od kar so se turški janičarji tukli pruoti svojim bratom, ki so djelali takuo grozotne reči na slovenskih tleh, je šlo mimo že stuo an stuo ljet, a da imamo sada, u XX. stoletju, ko je že človek stopil na Luno, še janičarje po naših dolinah, mi ne gre u glavo. Turškim janičarjem ne zamjerim, ker njeso poznali našega jezika, njeso vjedeli, da so sinuovi slovenskih staršev, a naš donajšnji janičar, ki je pošju na «Friuli Sera» an umazan, ciklostiliran «volantin» pruoti svojim slovenskim bratom, vje lepuo, da je sin slovenskih staršev vje lepuo, da je prosu mamo, kadar je biu lačan: «Daj mi mljeka, kadar je biu majhan. On pozna lepuo naš jezik, če je prebrau «Petra Matajurca». Napisu je tudi lepo slovensko besjedo «smardecia». Po pravici muoram povjedat, da njesam vjedeu, da ima laščac še tajšno ime, kot ga imenuje Celso. Še po slovensko nas bo učiu, potlè piše, da ni Slovenji!

Gospuod Celso Dorbolo piše u «Friuli Sera», da čjemo na uso silo, da postanejo naši judje Slovenci!!!

Če se je on spremeni u gabra u jesen, so njega opravila. Čudež, mirakul pa je, kakuo je tuole napravu. Še obedan modrijan, še obedan šienziat na svjete ni mogu še kaj tajšnega napraviti. Za tajšno veliko odkritje bi mu bluo trjeba dat Nobelovo nagrado (premio Nobel).

Do sada smo usi judje na

svjete, ki njesmo takuo modri ku on, mislili, da gabar ostane gabar, buku ostane buku, jesen pa jesen an takuo naprej. Naumno bi bluo, če bi jal našim judem: «Muorate biti Slovenci!». Bi bluo glih takuo neumno, ku če bi jal medvedu, da muora biti medved. Medved je medved an Slovenci smo pa Slovenci! Če tuolega ne čuje gospuod Celso Dorbolo an tisti judje, ki se zbjerajo okuole fantomatičnega «Comitato dei perche'» so njih opravila. Lahko pa parporočamo Celso, da naj ne govori u imenu naših judi, zak če so ga bli poslušal, al pa če je bilo dobila njega ideja, smo bli muorli šele uekat: «Eia, eia alalà!». Tisti pa, ki ni biu teu uekat, bi biu muoru piti olje, ki buj smardi ku smardecia.

Kadar sem se pogovarju s parjateji u Špijetru an Barnasu u umazanem Celsovem ciklostilatu, so mi jali, naj se ne čudem, če čje on napraviti iz nas use Lahe an Taljane. Jali so mi, da če mu je bluo ratalo, je biu naredu tudi Negusa za Taljana. Še bruozar, da je za cajtam uteku, če ne so mu bli prefarbal kožo.

Kadar sem ču tele reči, san začeu mislit še o drugih rečeh, o tem, dua je kada ki silu an usiljavu. Zmislu san se, da so bli tajšni judje, kot so pri «Comitato dei perche'» napravili, na uso silo, «Regno d'Italia Provincia di Lubiana», da so «šenkali» Hrovatam Duca di Spoleto an ga

imenovali za kralja pod imenom Zvonimiro II, da so nelsi njih čarno smrajo smardecia u Afriko, Grecio, Albanijo, Jugoslavijo, Francijo an Rusijo. Na žalost pa njeso pustili samou smraje, ki se jo ne more oprati niti s taužent tonelat kreoline, pač pa tudi požgane vasi an mjesta, uduove an otroke, sirote brez tata an mame.

Ideje, ki ne dopuščajo medsebojnega spoštovanja, respektu, strpnosti, tolerance, so odparle urata strašnim lagerjem, kot so: Dachau, Mathausen, Buchenwald, Auschwitz, Treblinka an stotke drugih, kjer njeso žgali smardecia, pač pa žive judi, može, žene an otroke.

Ožgano človeško mesuo šele diši človeštvu (umanità), ki želi, da bi se tajšne reči nikdar vič ne ponovile.

Na žalost pa so na svjete še tajšne zverine, ki nosijo popjeglane bargeške, bjele an čarne srajce, ki jim uonja smrajo ožganega človeškega mesa. Mislim pa, da tle u naših dolinah ni obednega tajšnega, pru obednega ne!

So pa tajšni, kvala Bogu rjedki, ki se jim mudi spet s jezom na dan, zak je naftalina, kjer jih imajo skrite, zgubila svojo muoč. Bojijo se, če jih ne parnesejo kmalu na dan, da jim jih snedo molji al pa jim jih usmradnejo smardecia!

Vas pozdravja vaš
Petar Matajurac

KAJ SE JE ZGODILO PO NAŠIH DOLINAH

ŠPIJETAR

SE O DJELIH U ŠPIJETARSKEM KOMUNU

Že dvakrat smo pisali u našem časopisu, kaj so napravili an kaj mislijo napraviti u špijetarskem komun (javna dela).

Povjedali smo, da so djele ustavljene, kar se tiče graditve novega komunskega sedeža, ker je na doplih podražu material od kar je biu sparjet načrt (proget). U novem komunskem sedežu, ko bo zgrajen, bo imjela svoje prostore tudi gorska skupnost nediških dolin (Comunità montana delle Valli del Natissone).

Zavojo pomanjkanja denarja je ustavljen tudi proget za razširitev an modernizacijo počitniškega doma (casa di riposo) za te stare.

Špijetarski komun namerava postrojiti tudi stavbo profesionalne šole.

Načrt (proget) je predvideval 55 milijonu lir stroškov, a smo spet tam. Od sprejetja preventiva do danes je vse podraželo. Sada bo potreba še tarkaj vič denarja. Takuo je tudi tale ideja za postrojitev šole ostala samuo dobra želja.

Za dokončat športno igrišče bojo potrebovali drugih 75 milijonu lir. Zatuo jim bo dala dežela (region) konšportniki so nestrpni. Tež tribut an posojilo. Mladi kuo čakajo, kada bo športno igrišče dokončno dograjeno.

Za izvedbo usjev djel, ki jih ima špijetarski komun u načrtu, bi potrebovali vič ku pou milijarde lir. Morebit, da sada, ko smo pred komunalnimi votacioni, ne bo težkuo dobiti tega denarja. Komunski poglavarji bi muorli zagrozit deželi an drugim oblastem, da če jim ne dajo potrebne denarja, bojo judje drugače votali, kot so do sada. Tuo bi bluo pametno. Vičkrat sama dobra volja komunskih moži, da bi napravli to an drugo potrebno djelo, ne zadostuje, ne pomaga. Potreba je jasno povedati tistim, ki imajo denar, da so naši judje naveličani, štufi čakati an da ne vjerjejo vič objubam. Če se jih ne usluži, bojo obarjali drugačne karte na mizi, pardon, v e-lektoralnih kabinetih.

AŽLA

Pred kratkem je umaru naš vasnjan Bepo Dorbolo, star 74 ljet.

Biu je dobar an pošten človek. U naši vasi imamo usako ljetu vič martvih kot rojenih, zatuo se je odloču špijetarski komun, da nam razširi britof.

Kumetje iz Ažle godarnja, ker jim mislijo odrjezati Stenge jim mislijo odrjezati muosta čez Aborno, to je zanje krajša pot, ki pelje do puoja, senožen an hosti, ki jih imajo na drugi strani rjeke Kosce an Aborne.

Stenge jim mislijo odrjezati, ker pride mimo nova cješta izpod Klenja do muosta. Mislimo, da bo potreba najti kajšno rešitev, da se omogoči judem dohod do njih sveta, ne da bi muorli hoditi deleč na okuoli.

Podbonesec

PODVRŠČ

Juretiču Giulianu an Grazielli se je na velikonočni pandejak rodila prua ljepra čičica, kateri so dali ime Mery.

Ker se jim je ta parva hči, Viviana, stara 19 ljet, poročila u soboto 8. februarja, sta tata an mama pogrunjala, da bi jo bluo pametno nadomestiti, šostituit z drugo sestrico. Takuo sta se odločila, da sta kupila drugo čičico: adna uoz hiše, druga notar. Pravijo, da tudi Viviana čaka otroka. Naj bo čičica al puobič, use bo dobro, samuo da bo teta, mala Mery, le za nekaj mjesecu starejša od nječe al pa navuoda. Nič hudega, samuo, da je sreča an zdravje.

BRISCA

SODIŠČE U VIDMU JE OPROSTILO NAŠEGA FA-MOSTRA GOSPODA FAUSTINA NAZZIJA

Lansko ljetu je biu don Faustino Nazzi obsojen na čedadski Preturi na 4 mjesce an 15 dni paražona. Tožili so ga karabinieri iz Podbonesca, češ, da jih je žalu, da jim je jati: «Lepuo zastopem, zaki vi karabinieri hodita zmjeraj po dva kupe».

Te besjede so začetak «barzellette», ki jo pozna usak italijanski državljani, od Sicilije do našega Kolovrata.

Če jim je rjes jati takuo, se vidi, da jo njeso uzeli karabinieri za šalo, za škerc. Pretor u Čedadu jim je biu dau razon an obsodu gospoda Nazzi, kot smo povedali. Gospod Nazzi je napravu apel na videmski Tribunal. Na sodišču je povjedu, da ni izgovoril inkriminiranih besjed an da jih ni mislu užalit. Sodišče mu je vjervalo do določene mjere an ga oprostilo zavajo pomanjkanja dokazov. Zbrisali so mu obsodbo čedadskega pretorja.

Branu ga je advokat Giovanni Pelizzo iz Čedada.

ŠČIGLA

Kakuo smo veseli, kadar moremo pisati vesele novice, kadar se rodijo otroci po naših vaseh. Tudi gospodje nunci so veseli. Otroci so naš trošt, naše upanje. Brez njih bi biu konac našega naroda. Posebno nas veseli rojstvo otroka, ker muoramo, na žalost, narvič pisati o smarteh. Škoda, da se jih malo rodi.

Kručil Graziano ves ponosen varuje svojega malega Matevža.

Na dan 9. marca ljetos so okarstili u Lazah dva otroka, Matevža Kručila iz Ščigle an Franka Fantiča iz Pod-

Mali Franko Fantič z očetom in botri na dan krsta.

vršč. Parvega sta tata an mama Graziano Kručil an Giuliana, drugega pa Fantič Natale an Ina iz Podvršč. Novorojenčkama želimo usrečo u življenju.

U Podbonescu se je rodilo lansko ljetu 25 otrok, tuo je lepuo število, če pomislimo, kakuo malo se jih je rodilo po drugih komunah, a muoramo vjedeti, da je Podbonesec narbuji velik komun u naših dolinah. Puno ljet nazaj se je rodilo u telem komunu tudi nad 70 otrok na ljetu. Pru zavojto tega, ker se jih šada malo rodi, je veseje še buji veliko po hišah, kjer objesijo na urata plavi al pa rožast flok.

SREDNJE

MANJKA VODA

Naši te stari, ki so znal kuhat žganje, bi jati, da teče voda u Srednjem ku žganje ta pod kotlam.

Je že vič ljet, ki takuo teče an glih tarkaj ljet pravi komun, da bojo napravli nuov akuedot.

Srednjan pa so se naštu-fal čakati an so napravli no protešto deželnemu predsedniku Comelliju an na komun, katero so podpisale u-se družine iz vasi.

Tale protesta ni še imjela odgovora, a puno od vasnjanu se troštajo, da bo za volitve (votazione) kjek paršlo.

Naše vasi njemajo pretež do velikih podpuor, da bi šli naprej. Lahko jih nardiš srečne an vesele z majhnimi rečmi, ma za civilno življenje je parva potrebinja voda.

Puno judi se čudva, da njeso komunske oblasti rešile u telih ljetih tole parvo potrebo an če njeso še odgovorile na protest, pride reč, da ne čutijo tega problema al pa čakajo tajšne caj-te, ki se jim bojo zdjeli buji interesant. Na čakajo takuo, ki čjejo, mi vemo, da je tele an velik problem za naše doline, problem, ki so ga bli muorli odpraviti kot parvo djelo.

Mi vemo, da so naši komuni buogi an da muorajo prosit denar deželo an druge oblasti, če čjejo ki napravit. Tisti pa, ki imajo denar, se čudijo, da mi njemamo vode, zak njim ostaja še konjak an šampanj!

SV. LJENART

NENAVADNA NOVICE IZ KOSCE

Mladi misijonar Gino Simaz - Kuoserju z Gorenje Kosce je sljeku suknjo an se oženu s prujepo ččo u Milanu. Tale novica je globoko pretresla posebno pobožne judi. Mi pa mislimo, da ni napravu nič hudega, saj bo lahko usedno služu Bogu an pomag judem. Pošten je biu sam do sebe an do cjerkve. Imeu je korajžo, katera manjka marsikaterim judem. Rajši biti dobar družinski mož, oče, tata, kot pa duhovnik, ki bi ne mogu vič opravjati duhovniške službe, kakor se spodobi temu stanu.

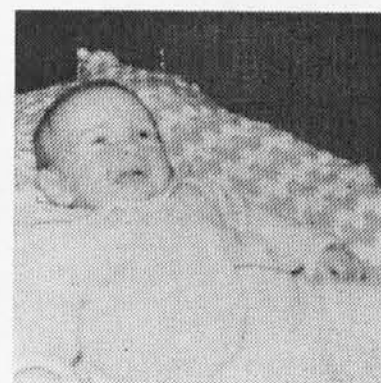
DOLENJA MJERSA

RENATO SIMAZ IMA DOBRE NOGE, PA TUDI DO BRO VRANCO

U nedjejo 6. aprila je bla u Corno di Rosazzo podistična tekma (marcia longa), duga 10 kilometru, preko brajdah an vinogradih, ki dajejo narbujo vino. Tekme se je udeležilo nad 50 judi, moških an žensk. Par-

vi je paršu do cilja (traguarda) Renato Simaz iz Dolenje Mjerse. Deset kilometru je prehodu u 28. minutah. Pravijo, da je šu naprej ku strjela, čaglih je liu daž kot iz škafa.

GRMEK

Mali Jakob (Giacomo) Canalaz.

KLODIČ

Michele (Miha) Canalaz iz Klodiča, star 6 ljet, se je kregu z nami, zaki njemo dali na «Novi Matajur» slike njega ljepega bratraca, Jakoba, ki se je rodil Mirelli an Pavlu Canalacu 4. decembra 1974, ko smo že objavili slike puno novorojenčkov. Prosimo malega Miha, naj nam odpusti an sada prua radi izpolnimo njega željo. Mihov bratrac Jakob (Giacomo), ki nam ga kaže slika, je rjes ljet, bruman an se lepuo ruša. Želimo mu puno zdravja an vesele u življenju, ki ga ima pred sabo.

SLAPOVIK

P petak 28. marca so podkopali na Ljesah Gusa Kalista-Viktoria, Gajacovga iz Slapovika, ki je umaru p-dugi an neozdravljivi bolje. ni u videmskem špijalu. Rajnik Viktor je biu star 48 ljet. Živeu je z družino, z ženo an dvjema hčerama u Laškem, u Pradamanu, kjer je biu kupu hišo.

Ze pred smartjo je izrazil željo, da bi biu rad podkopen u domači zemji, kjer sta podkopana njega tata an mama.

LOMBAJ

U petak 4. aprila zjutraj so ušafali pred vrati hiš, kjer je sam stanovan, martvega penzionista Leopolda Gusa - Uršnega po domače. Star je biu 66 ljet. Sigurno, da ga je parjelo slabo, kadar je šu spat an ker je biu tisto nuoč velik mrz, je rje-vež zmaznu. Podkopali so ga u Čedadu, kjer živi njega družina.

SOVODNJE

POLAVA

U petak 4. aprila je umaru naš vasnjan Bepo Golob - Tomažinu. Star je biu 73 ljet. Biu je zlo dobar an djelovan človek. Njega pogreb je biu u Čeplesišču u nedjejo 6. aprila.

ČEDAD

OB ODKRITJU SPOMENIKA REZISTENCI PREDSEDNIK POSLANSKE ZBOR-NICE SANDRO PERTINI BO V ČEDADU PROSLAVIL TRIDESETLETNICO OSVOBODITVE

V nedeljo 20. aprila bodo okrili v mestnem parku u Čedadu, ob navzočnosti predsednika poslanske zbornice, On. Sandro Pertinija, velikanski spomenik Rezistenci, ki ga je izdelal turilanski kipar LUCIANO CESCHIA.

Za postavitev spomenika Rezistenci je bil ustanovljen v Čedadu poseben pripravljajni odbor, v katerem so predstavniki vseh demokra-

tičnih in antifašističnih strank. Predsednik pa je bivši partizanski komandant, prof. Gino Lizzero.

Denar za zgraditev spomenika je najprej dala čedadška občina, a tega ni bilo dovolj. Pripravljajni odbor in Zveza partizanov A.N.P.I. so odprli nabiralno akcijo. Zbrali so več milijonov lir, ki so jih darovali posamezniki in ustanove.

PROGRAM PROSLAVE

- Ob 9.30. uri - Počastitev padlih v vojni, formacija in odhod spreveda od Ulice Marconi.
- Ob 11. uri - Na Trgu Rezistence odkritje in blagoslov spomenika. Izročitev plate medalje za vojaško hrabrost v spomin padlega partizana, dr. MANFREDIJA MAZZOCCA «TOR-DO».
- Ob 16. uri - Otvoritev v dvorani «Società Operaia» slikarske razstave o Rezistenci.
- Ob 21. uri - Artistično-vokalni večer v Teatru «A. Ristori». Med drugim bo nastopil tudi «Briški oktet».

Ob odkritju spomenika bo imel uradni in slavnostni govor predsednik poslanske zbornice, Sandro Pertini.